



LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS
LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU2023 m. balandžio 13 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Andželio Maciejevskio (kolegijos pirmininkas), Algirdo Taminsko (pranešėjas) ir Egidijos Tamošiūnienės, teismo posėdyje kasacinę rašytinio proceso tvarka išnagrinėję civilinę bylą pagal atsakovo E. Š. kasacinį skundą dėl Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovės Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos ieškinį atsakovui E. Š. dėl atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą nustatymo; trečiasis asmuo, nepareikšiantis savarankiškų reikalavimų, Kauno laisvosios ekonominės zonos vadybos uždaroji akcinė bendrovė.

Teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių bylinėjimosi išlaidų, patirtų už paskirtą teismo ekspertizę, skirtą visuomenės poreikiams paimamo žemės sklypo vertei nustatyti, paskirstymo tvarką ir sąlygas, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovė Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijai prašė teismo nustatyti, kad atsakovui E. Š. atlyginimo už visuomenės poreikiams Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2020 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1P-361-(1.17 E.) paimtą 0,1213 ha žemės sklypą (kadastro Nr. *(duomenys neskelbtini)*), pagrindinė žemės naudojimo paskirtis – žemės ūkio, naudojimo būdas – kiti žemės ūkio paskirties žemės sklypai), esantį (*duomenys neskelbtini*), dydis yra 12 300 Eur.
3. Atsakovas nesutiko su ieškiniu reikalavimu dėl prašomo nustatyti atlyginimo dydžio už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą. Nurodė, kad buvo neteisingai įvertinta paimamo sklypo rinkos vertė ir atitinkamai pagal ją apskaičiuotas neteisingas patiriamas nuostolių dydis dėl paimamo sklypo.
4. Kauno apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 13 d. nutartimi patenkino atsakovo prašymą ir paskyrė byloje ekspertizę visuomenės poreikiams paimto žemės sklypo rinkos vertei nustatyti; 2022 m. sausio 17 d. nutartimi patenkino ieškovės prašymą ir paskyrė byloje pakartotinę ekspertizę visuomenės poreikiams paimto žemės sklypo rinkos vertei nustatyti.

II. Pimosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

5. Kauno apygardos teismas 2022 m. balandžio 26 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies – nustatė, kad atsakovui E. Š. atlyginimo už visuomenės poreikiams Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2020 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1P-361-(1.17E.) paimtą 0,1213 ha ploto žemės ūkio pagrindinės žemės naudojimo paskirties žemės sklypą, esantį (*duomenys neskelbtini*), (kadastro Nr. *(duomenys neskelbtini)*) dydis yra 12 600 Eur; priteisė ieškovei Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijai iš atsakovo 965,49 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, valstybei – 277 Eur žyminio mokesčio ir 10,41 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, atlyginimo.
6. Pimosios instancijos teismas, paskirstydamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, nurodė, kad ieškovė sumokėjo 1000 Eur už ekspertizę byloje, atsakovas – 450 Eur. Byloje buvo tenkinta 97,62 proc. ieškovės reikalavimų, todėl ieškovei iš atsakovo priteistas 976,20 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas, o atsakovui iš ieškovės – 10,71 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimas. Vadovaudamasis ekonomiškumo principu ir įskaitęs šias sumas, pirmosios instancijos teismas nusprendė priteisti ieškovei iš atsakovo 965,49 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – ir CPK) 93 straipsnio 2 dalį.
7. Pimosios instancijos teismas nustatė, kad byloje ieškovė pateikė UAB „Naujas būstas“ parengtą turto vertinimo ataskaitą, kurioje atsakovui atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą 0,1213 ha ploto žemės sklypą dydis buvo nustatytas 12 300 Eur, tačiau atsakovas, nesutikdamas su ieškovės pateiktoje turto vertinimo ataskaitoje nustatyta ginčo žemės sklypo verte, prašė teismo paskirti turto rinkos vertės nustatymo ekspertizę. Esant tarp šalių nesutarimui dėl visuomenės poreikiams paimto žemės sklypo vertės, Kauno apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 13 d. nutartimi paskyrė ginčo turto vertinimo ekspertizę, šią pavedė atlikti teismo ekspertui J. U.. Ekspertizės akte buvo nurodyta, kad žemės sklypo rinkos vertė 2020 m. lapkričio 30 d. buvo 17 680 Eur. Ieškovei nurodžius, kad atliktos ekspertizės išvadose kėlė abejonių nustatant ginčo turto vertę, tokią ieškovės išsakytą poziciją palaikant trečiajam asmeniui, Kauno apygardos teismas ieškovės prašymu 2022 m. sausio 17 d. nutartimi paskyrė pakartotinę ginčo turto vertinimo ekspertizę ir pavedė ją atlikti teismo ekspertui M. K.. Pakartotinės ekspertizės akte buvo nurodyta, kad atsakovo ginčo sklypo rinkos vertė 2020 m. lapkričio 30 d. buvo 12 600 Eur.
8. Byloje esant pateiktiems įrodymams (ieškovės, atliekant žemės visuomenės poreikiams paėmimo procedūras, užsakymu UAB „Naujas būstas“ atliktą turto įvertinimo ataskaitą, atsakovo prašymu atliktos teismo eksperto J. U. ginčo turto vertinimo teismo ekspertizės aktui ir pakartotinės ginčo turto vertinimo teismo eksperto M. K. teismo ekspertizės aktui) pirmosios instancijos teismas, nustatydamas ginčo turto vertę, rėmėsi pakartotinės ekspertizės išvadomis.
9. Lietuvos apeliacinis teismas, išnagrinėjęs civilinę bylą pagal atsakovo apeliacinį skundą, 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartimi paliko nepakeistą Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimą.
10. Apeliacinės instancijos teismas nurodė, kad pirmosios instancijos teismas sprendimu teisingai paskirstė šalims jų patirtas bylinėjimosi išlaidas, susijusias atitinkamai su byloje paskirta teismo ekspertize ir pakartotine ekspertize.
11. Apeliacinės instancijos teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismo sprendimu nustatytas atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydis (12 600 Eur) labai nedaugskyrėsi nuo to dydžio, kurį prašė nustatyti ieškovė (12 300 Eur), o atsakovas nenurodė argumentų, kurie paneigtų teismo išvadą, kad šiuo atveju byloje buvo tenkinta 97,62 proc. ieškovės reikalavimų. Ieškovei nesutikus su atsakovo prašymu paskirtos teismo ekspertizės akto išvadomis dėl ginčo sklypo rinkos vertės, pirmosios instancijos teismas ieškovės prašymu paskyrė pakartotinę ekspertizę, o šios išvadose nurodyta ginčo sklypo rinkos vertė tik nežymiai skyrėsi nuo ieškovės prašomo nustatyti atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydžio, grindžiamo UAB „Naujas būstas“ turto vertinimo ataskaita. Pimosios instancijos teismas, priimdamas sprendimą, vadovavosi būtent pakartotinės teismo ekspertizės akto išvadomis dėl ginčo sklypo rinkos vertės, todėl nagrinėjamoje byloje nebuvo pagrindo pripažinti, kad ieškovė siūlė iš esmės neteisingą atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydį.
12. Apeliacinės instancijos teismas, vertindamas apeliacinio skundo argumentus, kad pirmosios instancijos teismas nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, nurodė, kad atsakovo apeliaciniame skunde nurodyta teismų praktika, suformuota byloje, kurių aplinkybės skiriasi nuo nagrinėjamos bylos aplinkybių, ir nepaneigia pirmosios instancijos teismo sprendimo išvadų. Kasacinio teismo nagrinėtosiose byloje teismai žemės sklypų savininkams priteisė gerokai didesnio dydžio kompensacijas už visuomenės poreikiams paimtus žemės sklypus, nei prašė nustatyti ieškovė, t. y. ieškovė siūlė neteisingą atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydį, todėl ginčas turėjo būti sprendžiamas teisme ir tai lėmė papildomų išlaidų už teismo paskirtą ekspertizę susidarymą. Kadangi pareiga nustatyti teisingą atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamo žemės sklypo dydį tenka ieškovei, teismai nusprendė, kad būtent ieškovė, tinkamai neįvykdžiusi šios pareigos, turi atlygti išlaidas už teismo paskirtą ekspertizę (CPK 93 straipsnio 4 dalis).

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

13. Kasaciniu skundu atsakovas prašo panaikinti Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo paskirstymo ir priimti naują sprendimą – ieškovės Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos prašymą priteisti iš atsakovo bylinėjimosi išlaidų atlyginimą už ekspertizę atmeti; panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartį. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
 - 13.1. Pimosios ir apeliacinės instancijos teismai netinkamai taikė CPK 93 straipsnio 4 dalies nuostatas ir nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą žemę paskirstymo. Teismai nepagrįstai nusprendė buvus pagrindą priteisti iš atsakovo ieškovei 976,20 Eur išlaidų už ekspertizę atlyginimo, nukrypo nuo kasacinio teismo praktikos, nepagrįstai nesirėmė kasacinio teismo išaiškinimais. Atsakovo nuomone, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111-686/2017 ir 2017 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112-690/2017 priimtos civilinėse bylose, kurių aplinkybės yra tapatos ar labai panašios į nagrinėjamos bylos faktines aplinkybes, todėl šios nutartys yra precedentai, ir jose pateikti išaiškinimai privalo būti taikomi šioje byloje.
 - 13.2. Pareiga tinkamai nustatyti atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą turą dydį teko ieškovei, o su ekspertizę atlikimu susijusių išlaidų atsiradimą lėmė nepagrįstas pradinio atlyginimo dydžio nurodymas (ypač kai atlyginimo dydis buvo nustatytas nagrinėjimo metu paskyrus ekspertizę), todėl pareigojant atsakovą atlygti visas ar bent dalį ekspertizės išlaidų buvo pažeista ir neužkrinta asmens teisė į teisingą atlygį už paimamą žemės sklypą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111-686/2017, 2017 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-112-690/2017).
14. Ieškovė atsiliepimu į atsakovo kasacinį skundą prašo atmeti kasacinį skundą ir palikti nepakeistą Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartį. Atsiliepimas į kasacinį skundą grindžiamas šiais esminiais argumentais:
 - 14.1. Kasaciniame skunde nepagrindžiama, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai nukrypo nuo suformuotos kasacinio teismo praktikos, remiamasi tik dviem Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartimis, kurių faktinės aplinkybės skiriasi, palyginti su nagrinėjamos bylos.
 - 14.2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje byloje dėl žemės ar kito turto paėmimo visuomenės poreikiams ir nuostolių atlyginimo nustatant taisyklę dėl teismo ekspertizės ir su ja susijusių išlaidų atlyginimo iš institucijos, kaip valstybės atstovės, pradėjusios ekspropriacijos procesą, taip pat akcentuojamas teisingos interesų pusiausvyros principas, subalansuotas teisingumo sistemos funkcionavimas, siekiant bendrojo intereso tikslų, siekis neuždėti neproporcingos naštos asmeniui ir kt. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. vasario 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-111-686/2017).
 - 14.3. Pagal CPK 93 straipsnio 2 dalį, jeigu ieškinyje patenkintas iš dalies, šiame straipsnyje nurodytos išlaidos priteisiamos ieškovei proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai teismo atmetų ieškinių reikalavimų daliai. Nagrinėjamoje byloje, kaip ir konstatavo apeliacinės instancijos teismas, nustatytas atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydis labai nedaug skiriasi nuo to dydžio, kurį prašė nustatyti ieškovė, todėl teismai pagrįstai nusprendė, kad šiuo atveju buvo patenkinta 97,62 proc. ieškovės reikalavimų. Pažymėtina, kad, nustatant nuostolių atlyginimo dydį, buvo vadovautasi pakartotinės teismo ekspertizės akto išvadomis, kurios byloje nebuvo ginčijamos.
 - 14.4. CPK 93 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad teismas gali nukrypti nuo šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos. Šalies procesinis elgesys laikomas tinkamu, jeigu ji sąžiningai naudojo procesinėmis teisėmis ir sąžiningai atliko procesines pareigas. Nagrinėjamoje byloje atsakovas ginčijo ieškovės siūlomą nuostolių atlyginimą, todėl jo elgesys yra ne visiškai sąžiningas ir būtent toks atsakovo elgesys nulėmė jo paties patirtų bylinėjimosi išlaidų padidėjimą.

Teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylos nagrinėjimo kasacine tvarka ribų

15. Bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribas apibrėžia CPK 353 straipsnis. Pagal šio straipsnio pirmąją dalį kasacinis teismas, neperžengdamas kasacinio skundo ribų, patikrina apskųstus sprendimus ir (ar) nutartis teisės taikymo aspektu. Kasacinis teismas yra sąstomos pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų nustatytų aplinkybių. Toks bylos nagrinėjimo kasaciniame teisme ribų (ir kartu kasacinio proceso paskirties) apibrėžimas reikšia, kad kasacinis teismas sprendžia šimtinais teisės klausimus, be to, tik tokius klausimus, kurie yra tiesiogiai iškelti kasaciniame skunde (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. vasario 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-2-684/2021, 19 punktas). Taigi kasacinio nagrinėjimo dalykas yra kasatoriaus kasaciniame skunde nurodyti motyvai kasacijos pagrindai.
 16. Kasacinio skundo atsakovas prašo panaikinti Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo paskirstymo ir priimti naują sprendimą – ieškoves Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijos prašymu priteisti iš atsakovo bylinėjimosi išlaidų atlyginimą už ekspertizę atmetti; panaikinti Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartį. Taigi, pagal kasacinį skundą kasacijos objektas nagrinėjamoje byloje yra tik apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuri palieka nepakeista pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo. Apeliacinės instancijos teismo nutarties dalis, kuri nusprendė dėl atlyginimo atsakovui už visuomenės poreikiams Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2020 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1P-361-(1.17E.) paimti 0,1213 ha ploto žemės ūkio pagrindinės žemės naudojimo paskirties žemės sklypą, esantį (*duomenys neskelbtini*), (kadastru Nr. (*duomenys neskelbtini*)) dydžio, atsakovo kasacine tvarka nebuvo skundžiama, todėl dėl šios nutarties dalies teisėjų kolegija nepasako.
- Dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių bylinėjimosi išlaidų, patirtų už paskirtą teismo ekspertizę, skirtą visuomenės poreikiams paimamo žemės sklypo vertei nustatyti, paskirstymo tvarką ir sąlygas, aiškinimo ir taikymo*
17. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 23 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad nuosavybė iš savininko gali būti paimama tik tada, kai ji būtina visuomenės poreikiams ir kai už ją teisingai atlyginama. Teisingo atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą nuosavybę principas reikšia, kad savininkui turi būti atlyginamas praradimas, kurį jis patiria netekdamas savo turto; asmuo, kurio nuosavybė paimama visuomenės poreikiams, turi teisę reikalauti, jog nustatytas atlyginimas būtų lygavertis paimamai nuosavybei (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2001 m. balandžio 2 d. nutarimas byloje Nr. 18/99; 2003 m. kovo 4 d. nutarimas byloje Nr. 27/01-5/02-01/03, 2008 m. gegužės 20 d. nutarimas byloje Nr. 05/07).
 18. CK 4.93 straipsnio 4 dalyje taip pat nustatyta, kad nuosavybė visuomenės poreikiams gali būti paimama tik teisingai atlyginant. CK 4.100 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad turto savininkui atlyginama pinigais to turto rinkos kaina. Toks reglamentavimas leidžia daryti išvadą, kad nustatant pinigines kompensacijos dydį turi būti atsižvelgiama į savininko galimybes įsigyti lygiavertį turtą. Žemės paėmimo visuomenės poreikiams atvejai, tvarka ir atlyginimas reglamentuojami Lietuvos Respublikos žemės įstatyme.
 19. Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencijoje yra konstatuota, kad teisės netrukdomai naudotis nuosavybe ribojimas (Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvų apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) Protokolas Nr. 1 1 straipsnis) turi nustatyti teisingą bendrojo visuomenės intereso poreikį ir reikalavimų, keliamų pagrindinių asmenų teisių apsaugai, pusiausvyrą (žr. 2006 m. kovo 29 d. Didžiosios kolegijos sprendimo byloje *Scordino prieš Italiją* (Nr. 1), peticijos Nr. 36813/97, par. 93). Tokia eksproprijavimo priemonė turi būti vykdoma „įstatymu nustatytomis sąlygomis“, turi būti „būtina visuomenės interesams“ (2012 m. spalio 25 d. Didžiosios kolegijos sprendimas byloje *Vistinš ir Perepjolkins prieš Latviją*, peticijos Nr. 71243/01). Tais atvejais, kai asmens turtas buvo nusavintas, turi būti nustatyta procedūra, užtikrinanti visa apimančią eksproprijacijos padarinių įvertinimą, įskaitant kompensacijos sumos, derančios su nusavinto turto verte, priteisimą, asmenų, turinčių teisę į kompensaciją, nustatymą ir bet kokių kitų su nusaviniu susijusių klausimų išsprendimą (žr. 2009 m. gruodžio 22 d. Didžiosios kolegijos sprendimo byloje *Guiso-Gallisy prieš Italiją* (teisingas atlyginimas), peticijos Nr. 58858/00, par. 94–95; 2012 m. spalio 25 d. Didžiosios kolegijos sprendimo byloje *Vistinš ir Perepjolkins prieš Latviją*, peticijos Nr. 71243/01, par. 111) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-293-421/2022, 37 punktas).
 20. Nagrinėjamoje byloje teismas, sprendžiant dėl atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydžio, nustatė, kad Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2020 m. lapkričio 30 d. priimtą įsakymą Nr. 1P-361-(1.17 E.) „Dėl žemės sklypo (kadastru Nr. (*duomenys neskelbtini*)), esančio (*duomenys neskelbtini*), paėmimo visuomenės poreikiams (Kauno laisvajai ekonominei zoniui plėsti Kauno rajono savivaldybėje)“, kurio paėmė visuomenės poreikiams atsakovo E. S. nuosavybės teisę valdomą 0,1213 ha ploto žemės sklypą (kadastru Nr. (*duomenys neskelbtini*)), pagrindinė žemės naudojimo paskirtis – žemės ūkio, naudojimo būdas – kiti žemės ūkio paskirties žemės sklypai, esantį (*duomenys neskelbtini*)), ir nustatė nuostolių dėl 0,1213 ha ploto žemės sklypo paėmimo visuomenės poreikiams dydį – 12 300 Eur. Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerija ieškiniu prašė teismo nustatyti, kad atsakovui E. S. atlyginimo už visuomenės poreikiams nurodyto įsakymo pagrindu paimtą 0,1213 ha žemės sklypą dydis yra 12 300 Eur. Tačiau atsakovas nesutiko su ieškiniu reikalaujant dėl prašomo nustatyti atlyginimo dydžio už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą, nes, jo manymu, buvo neteisingai įvertinta paimamo sklypo rinkos vertė ir atitinkamai pagal ją apskaičiuotas neteisingas patiriamas nuostolių dydis dėl paimamo sklypo.
 21. Pažymėtina, kad, remiantis Konstitucijos 30 straipsniu, CPK 5 straipsniu, asmenys turi įstatymu garantuojamą teisę kreiptis į teismą teisinėmis gynybos, kuri negali būti ribojama. Teisėjų kolegija, remdamasi CPK 5 straipsnio 1 dalies nuostata, pažymi, kad žemės sklypo savininkas, nesutikdamas su valstybės pasiūlytu atlyginimo dydžiu už visuomenės poreikiams paimamą jo nuosavybę arba manydamas, kad paimamo žemės sklypo rinkos vertė buvo apskaičiuota neteisingai, gali (turi teisę) atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą nuosavybę dydį ginčyti teisme.
 22. Nagrinėjamoje byloje atsakovas pasinaudojo CPK 5 straipsnio 1 dalyje suteikta teise kreiptis į teismą irteismine tvarka ginčijo ieškoves siūlomą atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą žemės sklypą dydį. Byla buvo išnagrinėta nusprendžiant, kad atsakovui E. S. atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą 0,1213 ha ploto žemės ūkio pagrindinės žemės naudojimo paskirties žemės sklypą dydis buvo 12 600 Eur. Atsakovas, teikdamas kasacinį skundą, nesutiko su bylą nagrinėjusių teismų padarytomis išvadomis dėl bylinėjimosi išlaidų klausimo išsprendimo. Jis kasaciniame skunde nurodė, kad pareiga tinkamai nustatyti atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą turtą dydį teko ieškovei, nes su ekspertizę atliknu susijusių išlaidų atsiradimą nulėmė būtent nepagrįstas ieškoves pradinio atlyginimo dydžio nurodymas, todėl teismas nepagrįstai nusprendė buvus pagrindą priteisti iš atsakovo ieškovei bylinėjimosi išlaidų už ekspertizę atlyginimą.
 23. Teisėjų kolegija pažymi, kad bylinėjimosi išlaidų išsprendimas tokio pobūdžio bylose yra svarbus aspektas žmogaus teisių (nuosavybės) apsaugos požiūriu, nes bylinėjimosi išlaidos skirstomos vykstant ne privačiam ginčui, bet valstybės vykdomai eksproprijacijai. Nagrinėjami atveji bylos šalių išlaidos ekspertizės buvo patirtos dėl to, kad, žemės sklypo savininkui nesutikus su valstybės siūlomu atlyginimu už visuomenės poreikiams paimamą nuosavybę, kilo poreikis tokio atlyginimo dydį nustatyti teisme.
 24. Iš EŽTT jurisprudencijos matyti, jog su Konvencijos Protokolo Nr. 1 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) reikalavimų laikymusi nacionaliniu lygiu sprendžiant bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą buvo susidurta EŽTT Didžiosios kolegijos nagrinėtoje byloje *Perdigao prieš Portugaliją* (peticijos Nr. 24768/06, 2010 m. lapkričio 16 d. sprendimas). Šiame sprendime Konvencijos pažeidimas buvo iš esmės konstatuotas dėl to, kad teismas priteisė bylinėjimosi išlaidos vienuiškį „absorbovą“ pareiškijui priteistą kompensaciją dėl turto nusavinimo visuomenės poreikiams.
 25. Viena vertus, EŽTT akcentuoja valstybės plačias vertinimo laisvės ribas, sprendžiant teisių išlaidų byloje paskirstymo klausimą, arba, kitaip tariant, imantis priemonių, kurios, jų manymu, yra būtinos subalansuotam teisingumo sistemos finansavimui, siekiant bendrojo intereso tikslų, apsaugoti (žr. cituotą *Perdigao*). Kita vertus, EŽTT akcentuoja bylų, kuriose dalyvauja valstybė, specifiką. Iš EŽTT jurisprudencijos matyti, kad, taikant teisių išlaidų paskirstymo taisyklę, reikia vengti neproporcingos naštos asmeniui užėjimo, kai jo ieškinys valstybei yra pagrįstas, nes susidarytų paradoksali situacija, kai valstybė, taikydama pačius mokescius, vienai rinka pasima į asmens turtą, kai kita rinka pat priteisė (žr. Didžiosios kolegijos sprendimo byloje *Scordino prieš Italiją* (Nr. 1), par. 201; cituotą *Perdigao*; 2014 m. birželio 3 d. sprendimo byloje *Harrison Mc Kee prieš Vengriją*, peticijos Nr. 22840/07, par. 31).
 26. CPK 93 straipsnio 1–3 dalyse yra įtvirtinta bendroji bylinėjimosi išlaidų paskirstymo proceso šalims taisyklė, grindžiama principu „pralaimėjęs moka“, reikianti, kad, paskirstant bylinėjimosi išlaidas, pralaimėjusi šalis yra įpareigojama atlygti laimėjusios šalies išlaidas. Ieškinių patenkinus iš dalies, bylinėjimosi išlaidos priteisiamos ieškovui proporcingai teismo patenkinimui, o atsakovui – proporcingai teismo atmetimų reikalavimų daliai (dydžiui). Taigi bendrosios bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės užtikrina bylinėjimosi išlaidų paskirstymą šalims pagal išnagrinėtos bylos materialiąją teisinį rezultatą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-83-1075/2020, 14 punktas).
 27. Šioje byloje pirmosios instancijos teismas nustatė, kad ieškovei kartu su ieškiniu buvo pateiktas UAB „Naujas būstas“ parengtas turto vertinimo ataskaita, kurioje atsakovui atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą 0,1213 ha ploto žemės sklypą dydis buvo nustatytas 12 300 Eur, tačiau atsakovas, nesutikdamas su ieškove pateiktoje turto vertinimo ataskaitoje nustatyta gincio žemės sklypo verte, prašė teismo paskirti turto rinkos vertę nustatymo ekspertizę. Esant tarp šalių nesutarimui dėl visuomenės poreikiams paimto žemės sklypo vertės, Kauno apygardos teismas 2021 m. rugsėjo 13 d. nutartimi paskyrė gincio turto vertinimo ekspertizę, šią atlikus atsakovui nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo rinkos vertė buvo nustatyta – 17 680 Eur. Ieškovei nurodžius, kad atlikus ekspertizės išvados kelė abejonių nustatant gincio turto vertę, tokią ieškoves išsakyti poziciją palaikant trečiajam asmeniui, Kauno apygardos teismas ieškoves prašymu 2022 m. sausio 17 d. nutartimi paskyrė pakartotinę gincio turto vertinimo ekspertizę ir šios ekspertizės akte buvo nurodyta, kad atsakovo gincio sklypo rinkos vertė 2020 m. lapkričio 30 d. buvo 12 600 Eur.
 28. Kauno apygardos teismas 2022 m. balandžio 26 d. sprendimu nusprendė, kad atsakovui E. S. atlyginimo už visuomenės poreikiams Nacionalinės žemės tarnybos prie Žemės ūkio ministerijos direktoriaus 2020 m. lapkričio 30 d. įsakymu Nr. 1P-361-(1.17E.) paimtą 0,1213 ha ploto žemės ūkio pagrindinės žemės naudojimo paskirties žemės sklypą, esantį (*duomenys neskelbtini*), (kadastru Nr. (*duomenys neskelbtini*)) dydis yra 12 600 Eur.
 29. Teisėjų kolegija pažymi, kad pagal Žemės įstatymą 47 straipsnio 1 dalyje nustatyta teisinė reguliavimą, nesant privačios žemės sklypo, kuris paimamas visuomenės poreikiams, savininko rašytinio sutikimo, jog už paimamą žemę būtų atlyginama suteiktam valstybinės žemės sklypą, jam už žemę turi būti teisingai atlyginama pinigais pagal rinkos vertę. Paimamo žemės sklypo rinkos vertę apskaičiuojama pagal pagrindinę žemės naudojimo paskirtį, naudojimo būdą, nustatytus iki žymos Nekilnojamojo turto registre apie pradėtą žemės paėmimo visuomenės poreikiams procedūrą padarymo, taikant Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatyme nustatytą individualų turto vertinimą, o turto vertinimo metodus parenkamas atsižvelgiant į turto ir verslo vertinimą reglamentuojančius teisės aktus. Pagal Žemės įstatymą 47 straipsnio 1 dalyje nustatytą teisinį reguliavimą, visuomenės poreikiams paimamo žemės sklypo savininkui įteikiama visuomenės poreikiams paimamo turto vertinimo ataskaita, kurioje, be kita ko, nurodoma paimamo visuomenės poreikiams žemės sklypo rinkos vertė, ir pasiūloma sudaryti sutartį dėl žemės paėmimo visuomenės poreikiams ir atlyginimo už ją. Žemės įstatymo 47 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad jeigu sutartis dėl žemės paėmimo visuomenės poreikiams ir atlyginimo už ją nesudaroma, laikoma, kad tarp žemės paėmimo suinteresuotųjų institucijų ir žemės savininko ir (ar) kito naudotojo yra ginčas, ir institucija, pateikusi prašymą paimti žemę visuomenės poreikiams, per 60 kalendorinių dienų nuo sprendimo paimti žemę visuomenės poreikiams gavimo dienos privalo kreiptis į teismą dėl leidimo paimti žemę sklypą pagal printą sprendimą paimti žemę visuomenės poreikiams.
 30. Vadinais, žemės paėmimo visuomenės poreikiams bylose, be kita ko, sprendžiamas ginčas ir dėl visuomenės poreikiams paimamo žemės sklypo rinkos vertės, o išsprendus materialinio pobūdžio reikalavimą, sprendžiamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo klausimas ir bylinėjimosi išlaidų atlyginimas apskaičiuojamas remiantis gincio suma, kurios nustatymo būdai reglamentuojami CPK 85 straipsnyje. Pagal CPK 85 straipsnio 1 dalies 2 ir 9 punktus ieškimo suma nustatoma pagal turto rinkos vertę. Šio straipsnio 2 dalyje nustatyta bendroji taisyklė, kad ieškimo sumą nurodo ieškovas. Tuo atveju, jeigu nurodyta suma aiškiai neatitinka tikrosios išreikalaujamo turto vertės, ieškimo sumą rašytinio proceso tvarka nustato teismas. CPK 86 straipsnyje reglamentuojami atvejai, kai ieškimo sumą ieškinio pateikimo metu nustatyti yra sunku. Turto rinkos vertė laisvos rinkos sąlygomis nėra greitai apibrėžta, jos nustatymas priklauso nuo taikomo vertinimo metodo, be to, priklausanai nuo valstybės ekonominės būklės, turto ypatumų, patalios ir paklausos bei kitų veiksnių, gali nuolat kisti. Siekiant neužkirsti kelių civilinio proceso dalyviams pasinaudoti konstitucine teise į teisminę gynybą, jeigu ieškimo sumą ieškinio pateikimo metu nustatyti yra sunku, ieškimo sumą, išsprendęs ginčą, nustato teismas.
 31. Nagrinėjami atveji ieškove prašė teismo nustatyti, kad atsakovui E. S. atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydis yra 12 300 Eur, o atsakovas, remdamasis Kauno apygardos teismo 2021 m. rugsėjo 13 d. nutartimi paskirtos gincio turto vertinimo ekspertizės išvadomis, gincio žemės sklypo rinkos vertę nurodė 17 680 Eur. Dėl to konstatuota, kad nagrinėjamoje byloje, kurioje buvo sprendžiamas ginčas dėl nuosavybės paėmimo visuomenės poreikiams, t. y. ginčas, kurio sprendimui, taip pat bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimui būdingi ypatumai, nes jis kilo dėl valstybės vykdomos eksproprijacijos, gincio sumą sudarė ieškoves siūlomo ir atsakovo pateikto atlyginimo už visuomenės poreikiams paimamą turtą dydžio skirtumas, t. y. 5380 Eur, nuo kurių turėjo būti apskaičiuota ieškoves įteiktų reikalavimų procentinė išraiška bei paskirstytas bylinėjimosi išlaidų atlyginimas pagal CPK 93 straipsnio 2 dalį.
 32. Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimu nustatytas atlyginimo už visuomenės poreikiams paimtą žemės sklypą dydis yra 12 600 Eur, t. y. 300 Eur didesnis, nei prašė nustatyti ieškove. Teisėjų kolegija pažymi, kad teismas nustatė tik šiek tiek didesnę kompensacijos atsakovui dydį, negu buvo nustatytas ieškovei, ir, tuo pagrindu priteisdamas bylinėjimosi išlaidų atlyginimą, neteisingai nustatė pačią gincio sumą, taigi netinkamai paskirstė šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas. Pirmosios instancijos teismas vis dėlto tenkino didžiąją dalį ieškoves ieškio reikalavimų, todėl, remiantis atsakovo kasaciniame skunde nurodyta teismų praktika, byloje negali būti pripažinta, jog šios bylos rezultatas yra palankus tik atsakovui ir dėl to ieškovei turėtų atlygti visas pastarojo patirtas šios civilinėje byloje bylinėjimosi išlaidas. Toks aiškinimas prieštarautų protingumui, sąžiningumui ir teisingumo principams, nes ieškovei, teisėtai paėmusi, kaip konstatuota pirmosios instancijos teismo sprendime, visuomenės poreikiams atsakovo žemės sklypą ir, kaip matyti iš šios bylos aplinkybių, nustatūsi iš esmės nedaug besiskiriantį nuo priteisto atlyginimo kompensacijos dydį, būtų laikoma visiškai bylą pralaimėjusia šaliai.
 33. Pagrindo nukrypti nuo CPK 93 straipsnio 2 dalyje nustatyto reglamentavimo byloje teismas nenustatė, taip pat nenurodė buvus duomenų apie atsakovo sąmoningai vilkinamą bylos nagrinėjimą, nepagrįstą reikalavimų skirti ekspertizę; atsakovo elgesys iš esmės buvo susijęs su teisingo atsisakymu su juo už paimamą nuosavybę nustatymo klausimu.
 34. Šioje byloje laikytina, kad ieškoves atmetų reikalavimų dalis byloje sudaro 5,58 proc. nuo gincio sumos (300 × 100 proc. ÷ 5380), o tenkinūt – 94,42 proc. (100 – 5,58). Pagal šią proporciją turėjo būti paskirstytos šalių pirmosios ir apeliacinės instancijos teismuose patirtos bylinėjimosi išlaidos.
- Dėl bylos procesinės baigties*
35. Apibendrinama nurodytus argumentus, teisėjų kolegija konstatuoja, kad bylą nagrinėję teismas iš esmės tinkamai nustatė ir įvertino bylos aplinkybes, reikšmingas bylinėjimosi išlaidų tarp šalių paskirstymui, tačiau, nustatydami gincio sumą, neteisingai taikė proceso teisės normas. Šie pažeidimai lėmė iš dalies neteisetų procesinių sprendimų priėmimą ir sudaro pagrindą skundžiamus teismų procesinius sprendimus pakeisti, nustatant, kad ieškinyje buvo tenkintas 94,42 proc. (CPK 359 straipsnio 1 dalies 2 punktas).
 36. Pirmosios instancijos teismas nusprendė, kad, ieškinių tenkinus iš dalies (97,62 proc.), valstybei iš atsakovo priteisinas 277 Eur žyminis mokestis, ieškovei iš atsakovo priteistina 976,20 Eur (1000 Eur sumokėta už ekspertizę), atsakovui iš ieškoves – 10,71 Eur (450 Eur sumokėta už ekspertizę) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo. Atlikus įskaitymą, ieškovei priteista iš atsakovo 965,49 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, taip pat valstybei priteista 10,41 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, atlyginimo.
 37. Kasaciniam teismui nusprendus pakeisti pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo paskirstymo, šalių patirtos bylinėjimosi išlaidos turėjo būti priteistos taip: ieškovei iš atsakovo priteista 944,20 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, atsakovui iš ieškoves – 25,11 Eur. Atlikus įskaitymą ieškovei iš atsakovo priteisiamą 919,09 Eur.
 38. Žyminis mokestis pagal CPK 80 straipsnio 1 dalies 1 punktą sudarė 284 Eur. Ieškinių tenkinus iš dalies, valstybei iš atsakovo turėjo būti priteista 268,15 Eur žyminio mokesčio, taip pat 10,06 Eur išlaidų, susijusių su procesinių dokumentų įteikimu, atlyginimo valstybei (CPK 96 straipsnio 1 dalis, 92 straipsnis).

39. CPK 93 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad jeigu apeliacinės instancijos teismas ar kasacinis teismas, neperduodamas bylos iš naujo nagrinėti, pakeičia teismo sprendimą arba priima naują sprendimą, jis atitinkamai pakeičia bylinėjimosi išlaidų paskirstymą.
40. Atsakovas, teikdamas kasacinį skundą, bylinėjimosi išlaidų atlyginti neprašė.
41. Kasaciniame teisme pažyma apie išlaidas, susijusias su procesinių dokumentų įteikimu, nebuvo patirta, todėl jų atlyginimo klausimas nesprendžiamas (CPK 96 straipsnio 6 dalis).

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 2 punktu ir 362 straipsnio 1 dalimi,

n u t a r i a :

Paraiškinti Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. rugpjūčio 25 d. nutartį.

Kauno apygardos teismo 2022 m. balandžio 26 d. sprendimo dalį dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo pakeisti ir šią teismo sprendimo dalį išdėstyti taip:

„Priteisti ieškovei Lietuvos Respublikos ekonomikos ir inovacijų ministerijai (juridinio asmens kodas 188621919) iš atsakovo E. Š. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) 919,09 Eur (devynis šimtus devyniolika Eur 9 ct) bylinėjimosi išlaidų atlyginimo.

Priteisti iš atsakovo E. Š. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) 268,15 Eur (du šimtus šešiasdešimt aštuonis Eur 15 ct) žyminio mokesčio į Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos (j. a. k. 188659752) biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą, įmokos kodas 5660.

Priteisti valstybei iš atsakovo E. Š. (asmens kodas (*duomenys neskelbtini*)) 10,06 Eur (dešimt Eur 6 ct) su procesinių dokumentų įteikimu susijusių išlaidų atlyginimo. Ši suma mokėtina į Valstybinės mokesčių inspekcijos (j. a. k. 188659752) biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą, įmokos kodas 5662.“

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai

Algirdas Taminskas

Egidija Tamošiūnienė